

го й баченого мають неабияке значення в роботі кожного письменника. За плечима в Боролича — велика школа життя. Народився він 1921 року в с. Великий Березний на Закарпатті, у родині робітника-залізничника. Писати почав рано, перші оповідання з'явилися друком у 1937 році. Коли хортівські бандити окупували Закарпатську Україну, юнак нелегально виїздить до Радянського Союзу. В роки Великої Вітчизняної війни вступив добровольцем до 1-го

Чехословацького армійського корпусу в СРСР і з ним пройшов довгий шлях від Бузулука до Праги. Разом з військами Радянської Армії визволяв Київ. («Мій золотий Київ, води Дніпра я пив тоді. Знаєте, там моя молодість, найгарніші сторінки життя», — пише він в одному з листів до автора цих нотаток). У 1953 році вийшла в світ перша збірка оповідань Юрка Боролича «Дарунок». Він — один з популяризаторів української літератури в братній

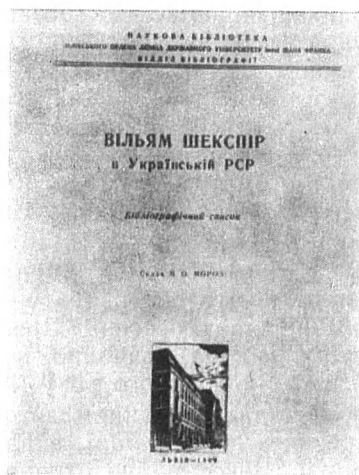
Чехословаччині. Боролич переклав на чеську мову оповідання «Шлях у Францію» та «Династичне питання» Ю. Яновського, п'єсу «Івасик-Телесик» А. Шияна.

У талановитого письменника за кожним новим твором бачиш висоту, якої він ще не взяв, але взяти може. Хочеться вірити, що і Юрко Боролич не зупиниться на досягнутому, що його «Верховина» буде тільки перевалом на шляху до нових творчих вершин.

Олекса ГУРЕЙВ

О Г Л Я Д УКРАЇНСЬКОЇ ШЕКСПІРАНИ

Про відставання української бібліографії перекладів та досліджень із світової літератури не раз уже говорилося. Зокрема, щодо перекладної справи, ми й досі не маємо не тільки повної, але й майже ніякої бібліографії українських перекладів світового письменства. Праця, що її колись почали Меженко і Яшек (бібліографія перекладів, уміщених у періодиці, «Життя й революція», 1929), залишилась незакінченою. Покажчик «Художня література, видана в УРСР за 1917—1957 роки» (Ч. 2, «Література народів СРСР та зарубіжних країн», Харків, 1960), по-перше, має чимало пропусків і помилок, по-друге, не обіймає періодики, колективних збірок, антологій тощо, а по-третє, природно, до нього не входять усі книжкові видання до 1917 р. А тим часом потреба в повнішій бібліографії дуже велика. Адже неможливо раціонально використовувати перекладацькі сили без врахування досвіду попередників. У нас часто трапляється

ся безгосподарницьке дублювання в перекладах, — і поряд з цим багато шедеврів світової класики ще й досі не перекладені українською мовою. Почасти провина за це падає і на стан бібліографії в республіці. Тим більшої уваги заслуговують праці, присвячені окремим авторам (Шіллерові, Мопассану).

Ювілейний Шекспірівський рік на Україні приніс першу серйозну спробу бібліографії української шек-

спірани—«Вільям Шекспір в Українській РСР», складеної М. О. Морозом і випущеної видавництвом Львівського університету, тиражем 60 (так, тільки шістдесят!) примірників.

Ця вельми цінна праця складається з трьох розділів: у першому зафіксовано українські переклади з Шекспіра; у другому «реєструються матеріали критичної літератури про Вільяма Шекспіра, авторами яких були українські письменники, вчені, театральні та громадські діячі, а також переклади на українську мову праць про Шекспіра російських та зарубіжних авторів»; в третьому розділі подано відомості про постановку творів Шекспіра «на сценах театрів УРСР», а також театрами інших республік Союзу.

Матеріали покажчика розміщено в хронологічному порядку, в основному за часом написання або постановки п'єс. Користування книгою полегшують алфавітний покажчик та покажчик п'єс Шекспіра (українською мо-

вою та окремо — англійською), що додані наприкінці.

Ставлячи собі за мету «зібрати максимально повно відомості до теми «Шекспір в Українській РСР» упорядник свідомий того, що не обійшлося у нього без недоліків. Отож, оцінюючи в цілому дуже позитивно працю М. Мороза, в інтересах справи вкажемо на ряд пропусків та недоглядів, що їх припустився упорядник.

Щодо розділу першого. До оцінок «Гамлета» в перекладі М. Старицького (вид. 1882 р.) треба було б додати: лист П. Мирного до Я. Жарка від 24.V. 1898 р. (у М. Мороза — в розділі другому, № 113); книгу К. Чуковського «Искусство перевода» (у виданні 1936 р., оцінка перекладу М. Старицького на стор. 142). М. Мороз не вказує, коли саме було вперше опубліковано «Сон літньої ночі» в перекладі Я. Гординського (ЛНВ, 1927, №№ 1—4, з «переднім словом перекладача»). З п'яти видань «Хрестоматії західноєвропейської літератури для середньої школи (склав проф. О. Білецький, в-во «Радянська школа», 1936, 1937, 1938, 1939 та 1940 роки), де вміщено більшу частину «Гамлета» (в перших двох виданнях у перекладі О. Бургардта, в решті видань — у перекладі В. Вера), С. Мороз згадує тільки видання 1940 р., і то не знати чому в розділі другому.

Пропущено декотрі публікації перекладів: пролог до трагедії «Ромео та Джульєтта» у «Вибраних поезіях» М. Вороного («Радянський письменник», 1959); сонети 5 і 7 в перекладі Св. Караванського (газета Одеського університету «За наукові кадри», 21. IX. 1962); переспів Шекспірового сонета у збірці І. Савича «З вічних джерел» («Радянський письменник», 1957).

Варто було б також окремо згадати ті переклади, що йшли на сцені, але залишились неопубліковані: Я. Савченка («Сон літньої ночі», з російської, для вистави франківців, 1927), М. Рудницького («Отелло», «Гамлет»), А. Гозенпуда («Дванадцята ніч») та ін. До речі, рукопис «Короля Ліра» в перекладі П. Мирного зберігається також і в колишніх цензурних фондах (Ленінградський державний історичний архів), де він осів, не одержавши дозволу на друк, а про це не згадано у М. Мороза.

Додавши ще низку перекладів, що з'явилися друком уже по виході праці М. Мороза (сонети в «Літературній Україні», «Всесвіті», «Жовтні», «Україні» — переклади Дм. Паламарчука та Св. Караванського — та найкапітальніше досьгодні українське видання драматичних творів Шекспіра — тритомник в-ва «Дніпро», 1964, в якому вміщено 12 п'єс, з них у нових перекладах: «Гамлет» — Г. Кочура, «Буря» — М. Бажана, «Тимон Афінський» — В. Мисика), — матимемо, либонь, чи не все, зроблене на Україні в справі освоєння Шекспіра. Шкода, звичайно, що й цього ювілейного року ми обмежились виданням лише третини драматичної спадщини Шекспіра, не охопивши навіть усіх наявних уже сучасних перекладів. Завдання дати українському народові повного Шекспіра стоїть і надалі на порядку денному. Ще півтора десятки Шекспірових п'єс, — зокрема, майже всі історичні хроніки, — чекають на переклад. Посилення на Україні за останні роки уваги до англійського драматурга, як і те, що праця над Шекспіром триває й далі (Борис Тен, приміром, закінчує переклад «Антонія і Клеопатри»), дозволяють сподіватися, що незабаром до чепур-

неньких трьох томів долучиться ще декілька — в незгіршому оформленні і, до того ж, більшим тиражем (час би вже зламати цю п'ятитисячеву «тиражестелю» для драматичних творів!).

Оскільки М. Мороз фіксує «Пошились у дурні» М. Кропивницького, твір, який, за словами Ів. Франка, являє «самостійне наслідування Шекспірової «Комедії помилок», то слід би було згадати і «Сон української ночі» В. Пачовського (що, як каже Я. Гординський, є переробкою «Сну літньої ночі» «в українському дусі»).

У розділі другому М. Мороз вказує далеко не на всі публікації фіксованого ним матеріалу (листування Ів. Франка з М. Драгомановим, вірші П. Куліша, спогади С. Тобілевич та ін.), часом відсилає тільки до останніх видань (скажімо, не згадано, що поезію М. Рильського «Фальстаф» було спочатку надруковано у збірці «Де сходяться дороги», 1929). Пропущено, зокрема, такі роботи: 1) К. Шейковський, передмова до «Опыта южно-русского словаря» (Київ, 1861), в якій автор ставить Шевченкових «Гайдамаків» нарівні з «Гамлетом»; 2) Ів. Франко стаття «Хуторна поезія» П. Куліша («Світ» 1882, № 3; Твори, т. 17, Київ, 1955) — сподівання, що своїми перекладами Шекспіра П. Куліш «незрівнянно ліпше прислужиться... українській літературі, ніж своєю «Хуторною поезією»; 3) М. Костомаров, рецензія на п'єсу М. Старицького «Не судилось» («Киевская старина», 1883), в якій іде мова про вплив В. Шекспіра на М. Старицького; 4) Ів. Франко, «Тополя» Т. Шевченка» (стаття 1890 р., вперше надрукована в журналі «Радянська література», 1941, № 3, Твори, т. 17, К., 1955) — зауваження про процес творчості у Шекспіра, порівняння Шевченка з Шекспіром;

5) лист П. Куліша до М. Старицького від 20.VIII 1894 («Життя й революція», 1926, № 12; ЛНВ, 1927, № 12), в якому Куліш говорить про свої переклади Шекспіра; 6) Ів. Франко, «Наймичка» Т. Шевченка» (ЗНТШ, 1895, т. VI; Твори, т. 17, К., 1955) — характеристика художніх образів Гамлета і Яго; 7) Ів. Франко, «Гергарт Гауптман, його життя і творчість» (ЛНВ, 1898, т. I; Твори, т. 18, К., 1955) — порівняння Г. Гауптманна з В. Шекспіром; 8) біографія П. Куліша, що її склав В. Шенрок (першодрук у «Киевской старине» 1901) — про Кулішеві переклади Шекспіра та листи Куліша з цього приводу; 9) «Мої театральні згадки» М. Садовського (частина у ЛНВ, 1907 р., тоді ж окреме видання; повністю — 1930 і 1956) — декламування М. Садовським монологів із «Гамлета»; ставлення громадськості до перекладу М. Старицького; 10) стаття В. Лазурського «Шекспір українською мовою» (Записки Одеського наукового при УАН товариства, секція історико-філологічна, № 3, 1929) — огляд дотогочасної шекспіріани; 11) монографія С. Дуриліна «Марія Занько-

вецька» (К., 1955), де автор шкодує, що театр Садовського у Києві не поставив жодної п'єси Шекспіра і що М. Заньковецький не довелось грати шекспірових героїнь; 12) монографія І. Піскуна «Український радянський театр» (К., 1957) — про українські вистави Шекспіра; 13) монографія Л. Сокирка «М. Старицький» (К., 1960) — про роботу М. Старицького над «Гамлетом», про вплив Шекспіра на творчість Старицького.

Список пропущених праць можна було б легко продовжити. Але уже й та критична література, яку наводить М. Мороз, свідчить, що вивчення Шекспіра на Україні останнім часом поглиблюється, охоплюючи дедалі більшу кількість проблем. Дослідники вивчають і такі спеціальні питання, як філософська лексика «Гамлета», мовні засоби індивідуалізації в «Королі Лірі», особливості каламбуру в Шекспірових трагедіях тощо. Тепер уже є підстави говорити про існування українського шекспірознавства, як окремої галузі літературознавчої науки. Хотілося б тільки, щоб більше уваги дослідники приділили оцінці українських перекладів Шекспіра,

їх ролі у розвитку мови української драматургії, впливові Шекспіра на українську літературу взагалі. Пора б уже дати українському читачеві і ґрунтовний нарис життя й творчості англійського драматурга.

На українську сцену Шекспір прийшов з великим запізненням. Започаткована «Макбетом» у Київському пересувному зразковому театрі (режисер Леся Курбас, 1920) українська сценічна шекспіріана налічує всього, за підрахунками М. Мороза, 12 п'єс, поміж них такі шедеври, як «Отелло», «Дванадцята ніч», «Ромео та Джульєтта», «Гамлет», «Король Лір». Та проте ще мало може дати Шекспір для збагачення репертуару наших театрів. «Річард III», «Антоній і Клеопатра», «Двоє синьйорів з Верони», «Зимова казка» та інші Шекспірові твори ще не діждались сценічної інтерпретації на Україні. Має рацію Н. Кузякіна («Радянська Україна», 23. IV. 1964), коли каже, що українським театрам треба більшої ініціативності і сміливості у звертанні до безсмертної скарбниці Шекспірового генія.

Сл. ДОЦЕНКО.

